

№ 40 (345)
Кастрычнік 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Асобы: Георгіеўскі кавалер і збіральнікі прыказак –** *стар. 2 і 6*

☞ **Музей галіны: «Нашая БЧ» –** *стар. 3*

☞ **Лёс: Глеб Бонч-Асмалоўскі –** *стар. 7*

Суполка

Універсітэцкі «Радавод»

13 кастрычніка адбылося чарговае пасяджэнне гуртка «Радавод», які створаны і дзейнічае пры гістарычным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сябры гуртка займаюцца навуковай дзейнасцю ў галіне генеалогіі і ствараюць не толькі ўласныя радаводы. Хаця пошук сваіх продкаў – першапачатковая мэта. Кіраўніком гуртка з'яўляецца выкладчык гістарычнага факультэта Андрэй Латушкін, яго намеснік – Вадзім Урублеўскі. Яны адначасова і кансультанты (прычым бясплатныя!). Калі падрабязней, то пад час пасяджэння ім можна задаць пытанні і атрымаць тлумачэнні ды парады, як пачынаць практычную дзейнасць у пошуку радаводу.

У бліжэйшай будучыні гурток будзе працаваць па наступных накірунках:

☞ бібліяграфія: азнаямленне і прэзентацыя новых выданняў па генеалогіі, іх сістэматызацыя, стварэнне агульнай бібліяграфічнай базы;

☞ «Радаводы знакамітых беларусаў»: стварэнне агульнага спіса беларусаў-землякоў, праслаўленых у краіне і за яе межамі ў розныя гістарычныя часы з мэтай далейшага паглыбленага даследавання іх радаводаў;

☞ некропалі: апісанне могільнікаў па пэўных правілах, фатафіксацыя ўсіх даваенных пахаванняў.

Дарэчы, да ўсіх пералічаных праектаў можа далучыцца кожны. Праца вельмі вялікая і складаная, таму патрэбныя памочнікі.

Усю інфармацыю пра дзейнасць і жыццё гуртка можна даведацца, калі пазваніць Вадзіму Урублеўскаму на нумар 399 87 33 (Velcom), ці атрымоўваць рассылку (трэба даслаць свой электронны адрас на slerovon@mail.ru).

Наста КАДЫГРЫБ

30 кастрычніка – Асяніны (Змітравы Дзяды) 2 лістапада – Дзяды

На тым тыдні...

✓ У Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі з 18 па 23 кастрычніка прайшла VII Акадэмія старадаўняй музыкі. У працы браў удзел прафесар кансерваторыі Святой Чачыліі ў Рыме, музыказнаўца, музычны крытык найбуйнога ў Італіі часопіса «Il Tempo», мастацкі кіраўнік ансамбля «Romabagossa Ensemble» і міжнароднага фестывалю «Di Mezza Estate», кавалер Італьянскай Рэспублікі па культурнай дзейнасці Ларэнца Тоццы. Прайшлі майстар-класы па сольным і ансамблевым выканальніцтве, лекцыі па праблемах барочнай музычнай культуры. 20 кастрычніка ў Маладзечанскай дзяржаўнай музычнай вучэльні імя Міхала Агінскага, а 21 кастрычніка ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі прайшлі канцэрты моладзевага беларуска-французскага аркестра, куды ўвайшлі студэнты аркестра «Маладая Беларусь» Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і студэнты Нацыянальнай кансерваторыі дэпартаменту Нансі (за дырыжорскім пультам быў знакаміты французскі дырыжор, лаўрэат міжнародных фестывалю Жан-Філіп Навар).

Завяршылася мерапрыемства канцэрт «Італьянскае музычнае барока» з удзелам «Бахаўскага гуртка» Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

✓ 19 кастрычніка ў Малой зале імя Р. Шырмы Белдзяржфілармоніі прайшла тэатральная дзея «Ярына зялёная» (рэжы-

сёр – Ларыса Сімаковіч). У выкананні лаўрэата міжнароднага і ўсесаюзнага конкурсаў Зінаіды Феакціставай прагучала кампазіцыя з твораў У. Караткевіча і В. Быкава. Бралі ўдзел таксама спевакі Святлана Старасценка і Сяргей Клачкоў, піяністка Юлія Архангельская.

✓ 20 кастрычніка ў Вільні прайшла прэзентацыя ўнікальнай кнігі «Сонца тваё не заціцца, і месяц твой не схавецца», падрыхтаванай да 80-годдзя з дня нараджэння і 50-годдзя з дня святарства айца Аляксандра Надсана. На 620 старонках змяшчана сотня арыгінальных артыкулаў 100 навукоўцаў з розных краінаў і творы 25 пісьменнікаў. Кніга – гэта найперш канцэнтрацыя беларускай думкі пачатку XXI ст.

✓ 21 кастрычніка ў Мінску адбылася прэзентацыя мультымедыйнага краязнаўчага дыска «Шляхамі Вілейшчыны», у якой удзельнічалі актывісты ГА БДТАПГК з Вілейкі, шматлікія госці, у тым ліку з Асіповіцкага раёна. Выступілі сябры таварыства Аляксей Сюдак, Дзяніс Канецкі, Зміцер Яцкевіч, правадзейны член Беларускага географічнага таварыства Максім Котаў, гісторык Сымон Барыс ды інш. Напрыканцы мерапрыемства прайшло прадстаўленне чарговага нумара вілейскага краязнаўчага альманаха «Волат».

Паэт і гарманіст

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» выйшла кніга вершаў і вершаў-песень Івана Мікалаевіча Раманчука «Святло матулі».

Аўтар нарадзіўся ў в. Ямінск Любанскага раёна. Закончыў Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А.М. Горкага. Амаль 20 гадоў працаваў у сістэме адукацыі: быў дырэктарам Смілавіцкай школы-інтэрната для дзяцей з недахопамі развіцця, потым працаваў у Плешчаніцах, у Мінску ў школе для дзяцей з парушэннямі слыху, у аддзяленні памежных станаў 2-й дзіцячай бальніцы. У той час Іван Мікалаевіч і пачаў займацца самадзейнасцю. Неўзабаве стаў мастацкім кіраўніком ансамбля «Мінскі гармонік», а з 2005 года – мастацкім кіраўніком ансамбля «Любанскі гармонік».

Вершы і вершы-песні са зборніка апавядаюць пра радзіму аўтара, пра яго землякоў і родных яму людзей. Гэтыя творы прасякнутыя шчырай удзячнасцю, глыбокай любоўю, яны крапаюць сваім лірызмам. Напісаныя жывою мовай, яны насычаны фальклорнымі матывамі.

Ул. інфарм.

Далёкія суродзічы

Тройчы Георгіеўскі кавалер

Можна толькі здагадацца, колькі яшчэ імёнаў ураджэнцаў Беларусі знаходзяцца па-за старонкамі «Беларускай Энцыклапедыі» ці «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі». Вось і расійскі і савецкі военачальнік Мікалай Сямёнавіч Трыкоўскі, які нарадзіўся ў Мінскай губерні, – па-за межамі гістарычнай і краязначай зацікаўленасці ў Беларусі.

Першую адукацыю Мікалай Трыкоўскі атрымаў у Мінскай духоўнай семінарыі (4 класы). Вядома, што яго маці, Надзея Трыкоўская, была прасфорніцай Сіняўскай царквы Слуцкага павета (цяпер Сіняўка – вёска ў Клецкім раёне). Наступная прыступка ў адукацыі – ужо вайсковая: Мікалай заканчвае Рыжскае пяхотнае юнкерскае вучылішча. 1 верасня 1884 года Мікалаю Трыкоўскаму прысвойваюць званне падпаручнік. Першае месца афіцэрскай службы – 117-ты пяхотны Яраслаўскі полк. Паручнікам Трыкоўскі стаў 1 верасня 1890 года. У 1898 годзе афіцэра пераводзяць на службу ў Віленскае пяхотнае юнкерскае вучылішча. У сакавіку 1899 – новае званне – штабс-капітан. А праз некаторы час ён становіцца ад’ютантам, затым – справаводам вучылішча. Больш за чатыры гады камандуе юнкерскай ротай. І яшчэ тры гады – батальёнам. У маі 1900 года Мікалаю Сямёнавічу прысвойваюць званне капітана.

З баявымі дзеяннямі капітан Мікалай Трыкоўскі сутыкнуўся на пачатку руска-японскай вайны 1904–1905 гадоў. Ваяваў у складзе 4-га Усходне-Сібірскага стралковага палка. У 1905 годзе падпалкоўніка Трыкоўскага адзначылі Залатою зброяй і ордэнам Святога Георгія 4-й ступені.

Настрой у расійскай арміі пасля вайны з Японіяй быў, як вядома, не лепшы. І кар’ера баявога падпалкоўніка як быццам спынілася. З 1905 па 1909 год – усё на адной пасадае камандзіра асобнага батальёна. Праўда, у 1907-м Мікалаю Сямёнавічу прысвоілі званне палкоўніка. Толькі 16 сакавіка 1909 года 44-гадовага афіцэра прызначаюць камандзірам 104-га пяхотнага Усцюжскага князя Баграціёна палка. Вайсковая часць мела легендарную гісторыю. Полк быў створаны 13 жніўня 1863 года на базе Вялікалуцкага пяхотнага палка, які вёў сваю гісторыю з 1797 года. За ўдзел у ваеннай кампаніі часць узнагародзілі Палкавым Георгіеўскім Сцягам «За адзнаку ў Турэцкую вайну 1877–1878 гг.»

Разам з 104-м Усцюжскім палком у складзе 26-й пяхотнай дывізіі і ўступіў палкоўнік Трыкоўскі ў Першую Сусветную вайну. У жніўні-верасні 1914 года ўдзельнічае ў паходзе ва Усходнюю Прусію. Неўзабаве Мікалаю Сямёнавічу прысвойваюць званне генерал-маёра. А з 9 лютага 1915-га ён камандуе брыгадай 3-й Сібірскай

стралковай дывізіі. У баі 14 лютага 1915 года, камандуючы правым баявым участкам, пад моцным агнём праціўніка заняў вышыню. Гэта істотна аблегчыла становішча Гродзенскай крэпасці і ўсёй арміі. Агульная даўжыня абарончых збудаванняў складала 14 км. Праўда, ні адзін з фартоў, новае будаўніцтва якіх пачалося ў кастрычніку 1912 года, не быў даведзены да ладу. Яго меркавалі завяршыць у 1917-м. Ды ўжо ў верасні 1915 года ў Гродне і крэпасці гаспадарылі немцы.

Яшчэ ў красавіку 1915-га Мікалай Сямёнавіч быў узнагароджаны ордэнам Святога Георгія 3-й ступені. Адзнака – яшчэ за камандаванне 104-м пяхотным Усцюжскім палком на самым пачатку вайны. У кастрычніку 1915 года генерала Трыкоўскага прызначаюць камандуючым 3-й Сібірскай стралковай дывізіяй. І на гэтай пасадае наш зямляк знаходзіўся да красавіка 1917 года. 4 красавіка Мікалаю Сямёнавічу прысвоілі званне генерал-лейтэнанта. А 6 красавіка яго прызначаюць камандзірам 2-га Сібірскага армейскага корпуса.

Новыя падзеі набіралі разгон. І нават генералу з усім яго палітычным, дзяржаўным кругаглядам цяжка было ва ўсім разабрацца. І ўсё ж трэба было прымаць рашэнне. Мікалай Сямёнавіч добраахвотна пераходзіць на службу ў Рабоча-Сялянскую Чырвоную Армію. Пра гэты яго крок адзін з палчнікаў – камандзір 3-га асобнага Сібірскага корпуса генерал-маёр Малчанаў – заўважыў: «Гэты стары ваяка верыў, што Расія адумаецца, армія адновіцца і працы будзе шмат для кожнага, хто любіць Радзіму».

У лютым-сакавіку 1918 года «ваенспец» Мікалай Трыкоўскі – ваенны кіраўнік Старарускага атрада. Пазней наш зямляк пачынае выкладаць на курсах чырвоных камандзіраў «Выстрел», становіцца рэдактарам спецыялізаванага часопіса «Выстрел».

Памёр военачальнік у 1926 годзе. Пахаваны ў Маскве. На Новадзвяжочых могілках і цяпер ёсць яго магіла – першы ўчастак, дзевяты рад, № 10. Сляды не губляюцца.

Мікола БЕРЛЕЖ

Наша віншаванне

Выканкам Грамадскага аб’яднання «Беларускі фонд культуры» і яго старшыня У. Гілеп, а таксама Таварыства «Беларусь-Польшча» і яго кіраўнік А. Бутэвіч віншуюць слаўнага беларускага паэта, фалькларыста і грамадска-культурнага дзеяча **АЛЕСЯ БАРСКАГА** (Аляксандра Баршчэўскага) з 80-годдзем з дня нараджэння.

Здароўя, працягу творчай дзейнасці, дабрабыту жадаем даўняму, вернаму беларускай справе сябру!

Дзеля клопату і суперажывання

Усе народныя, рэлігійныя святы ў праблемных (шматдзетных, бедных, адзіночкіх пажылых) сем’ях не праходзяць без актыўнага ўдзелу супрацоўнікаў Цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва (ЦСАН) Навагрудка. Асабліва ўвага надаецца дзецям, а таксама адзіночкім пажылым людзям – інвалідам вайны і працы, якія заслужылі гэтую ўвагу і павагу. Напрыклад, у навагоднія святы персанажы тэатралізаваных казак прыходзяць да маленькіх сіротаў, дзяцей-інвалідаў. І многія міжволі самі становяцца яе казачнымі персанажамі і настолькі пераўвасабляюцца, што забываюць пра свае пакуты.

Прыемна адзначыць, што дзеля арганізацыі і правядзення гэтых святочных мерапрыемстваў аказваюць спонсарскую дапамогу добрыя людзі – індывідуальныя прадпрыемальнікі Навагрудчыны Д. Пeralайка, А. Жыдко, Н. Лажко і інш.

У гэтых дабрачынных мерапрыемствах прымаюць актыўны ўдзел школьнікі і студэнты навучальных устаноў Навагрудка. Напрыклад, ужо шмат гадоў у СШ № 1 райцэнтра, адной з найстаражытных школаў горада (у гэтым гістарычным будынку была калісьці Навагрудская Беларуска-Гімназія, адкуль выйшлі многія выбітныя дзеячы навукі і мастацтва. – Я.Л.) паспяхова ажыццяўляецца ініцыятыва «Міласэрнасць». Тут хлопцы і дзяўчаты піянерскай дружны імя Барыса Кіта актыўна

ажыццяўляюць шэфства над ветэранамі вайны і працы, адзіночкімі састарэлымі, якія жывуць у іхнім мікрараёне. Тут створаны праект «Дом без самоты», а таксама арганізаваныя акцыі «Маленькая радасць у кожны дом», «Мы памятаем пра Вас» і іншыя, прымеркаваныя да святкавання 65-годдзя Вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захоўнікаў і Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Ладзяцца цікавыя тэматычныя канцэрты для ветэранаў вайны і педагагічнай працы. Варта адзначыць, што летась атрад прымаў удзел у абласным злёце валанцёраў Гродзенскай вобласці.

Нядаўна ў Кашалёўскім СДК прайшоў абласны фестываль творчасці пад назвай «Калі мы разам – мы мацнейшыя». Падрыхтоўка і правядзенне гэтага мерапрыемства ажыццяўлялася за кошт спонсарскіх сродкаў і сродкаў абласной арганізацыі Беларускага Чырвонага Крыжа, а таксама пры дапамозе камітэта па працы, занятасці і сацыяльнай абароне Гродзенскага аблвыканкама. Урачыстае адкрыццё фестывалю пачалося з цырымоніі перадачы сімвала фестывалю з Ашмянаў, дзе праходзіў першы такі ж фестываль, Навагрудку. У ім узялі ўдзел творчыя калектывы раённых тэрытарыяльных цэнтраў сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва з 15 раёнаў Гродзенскай вобласці.

Яўген ЛАПЦЕЎ, г. Навагрудак

Музей галіны

Чыгунка запрашае ў госці

Густракае наведнікаў музея макет паравоза. Такі ж, толькі ўдвая большы, правёў першы таварна-пасажырскі са стаў праз Баранавічы ў 1871 годзе. Дарэчы, памяць «бацькі»-паравоза ўшанавалі і ў гербе горада. А ў музейнай калекцыі паравозы самыя сапраўдныя. Большасць з іх пабудаваная да Вялікай Айчыннай вайны, і іхні лёс – франтавыя дарогі. Ёсць нават госць з Германіі, відаць, адпраўлены ў Савецкі Саюз у якасці рэпарацыяў. Не менш цэпавозаў. Уявіце сабе: стаіць старая тэхніка, а паўз яе імчаць сучасныя цягнікі (зусім побач знаходзіцца станцыя «Баранавічы-Палескія»), раздзяляе іх толькі плот. Тут жа можна ўбачыць грузавыя і пасажырскія вагоны розных пакаленняў, платформы і цыстэрны. Ёсць у музеі і цэлая «армія» дрызінаў (вы і не здагадаецеся, як яны могуць быць неподобныя адна да другой). Дзякуючы гідракалонцы, паравому катлу і помпе вы зможаце ўявіць, як забяспечвалі паравозы вадой. На апошнім этапе стварэння музея на яго «заснулых» рэйках з'явілася тэхніка чыгуначных войскаў, ёсць нават зенітная кулямётная ўстаноўка.

І самае галоўнае, што гэтая тэхніка зусім блізка, да

Калі я гасцявала ў сяброўкі ў Баранавічах, яна расказала мне пра музей гісторыі Баранавіцкага аддзялення Беларускай чыгункі. У народзе яго называюць «Музей паравозаў». І я не магла не пабываць там. У першую чаргу накіравалася ў аддзел чыгуначнай тэхнікі – яго экспанаты бачныя здалёк, яны зацікаўліваюць і вабяць з першага погляду.

«Паравоз-першапраходзец»

яе можна дакрануцца, можна нават падняцца па лесвіцы таго ж паравоза ці сесці за электрапагрузчык, пагуляць у зенітчыкаў. І ніякіх табе высокіх платформаў, ніякіх перашкодаў. Можна нават зазірнуць унутр аднаго з паравозаў серыі Э^М 1934 года выпуску. Вось тут працаваў машыніст, тут у топку закідвалі вугаль, тут – «сэрца» паравоза. Цяпер усе

дэталі прыгожыя, чысценькія, ярка пафарбаваныя – цяжка ўявіць, у якім пекле працавалі людзі, як нясцерпна гораца было ў гэтым маленькім памяшканні.

Хто стаміўся бегаць ад паравоза да вагона, ад цэпавоза да пантона, выбірайце лавачку на свой густ і любуйцеся тэхнікай здалёк. Можаце сесці на лаўку на мадэлі перона і ўявіць сябе пасажырам, які чакае цягнік (напрыклад, вунь той, справа). Зроблены ў музеі і макет паста дзяжурнага па пераездзе. Можа, там жыве казачны дзяжурны, які абараняе музей? А можа, падобны жыхар ёсць у памяшканні дзяжурнага па станцыі? Ва ўсялякім разе ў звон на яго сцяне пазваніць дзваліваюць. Непадалёк гэтага сімпатычнага дамка – дзейны семафор. Яшчэ з дзейных эк-

Адзін з экспанатаў паравоз серыі «А»

Музей гісторыі Баранавіцкага аддзялення Беларускай чыгункі (размешчаны на вул. Фралянкава, 11) адчыніў свае дзверы 14 снежня 1984 года. Шмат намаганняў для адкрыцця прыклаў Юрый Мікалаевіч Баўкоў, ён жа стаў і яго дырэктарам. Цяпер музей уваходзіць у структуру Баранавіцкага аддзялення чыгункі. 30 ліпеня 1999 года да Дня чыгуначніка адкрыўся аддзел чыгуначнай тэхнікі – першы ў Беларусі музей такой тэматыкі пад адкрытым небам. Ініцыятыва належала былому начальніку Баранавіцкага аддзялення, потым начальніку Беларускай чыгункі Віктару Рыгоравічу Рахманько. Актыўна працаваў над стварэннем аддзела тэхнікі Ілья Ніканавіч Малюгін, які ў той час узначальваў Савет ветэранаў. Яго памяць ушанаваная ў музеі мемарыяльнай шыльдай.

Вёсачка Баранавічы вядомая яшчэ з тэстаменту 1627 года. І жыла б яна сваім ціхім жыццём, каб не выпала пралегчы тут Маскоўска-Брэсцкай чыгункі. І вось 16 лістапада (паводле старога стылю) 1871 года прайшлі першыя цягнікі па новазбудаваным участку Смаленск-Брэст. У 1884 годзе Маскоўска-Брэсцкую чыгунку перасекла Віленска-Ровенская. На скрыжаванні дзвюх дарог узніклі Новыя Баранавічы. Тым часам старэйшая вёсачка паспяла вырасці ў ладнае мястэчка Развадова (відаць, у гонар удадальніцы зямель графіні Развадовой). Пабудаваная ў 1886 годзе лінія Баранавічы-Ваўкавыск-Беласток падштурхнула гэтыя населеныя пункты да аб'яднання ў адно мястэчка. І вось Баранавічы – ужо буйны чыгуначны вузел, восьмы ў краіне горад па колькасці насельніцтва. А 29 лістапада 1871 года лічыцца і днём заснавання Беларускай чыгункі, і днём нараджэння Баранавічаў.

спанатаў музея – ручная дрызіна. Падобнай карысталіся ў другой палове XIX стагоддзя. З дазволу ахоўніка можна пракаціцца метраў трыццаць. А ў зялёным пасажырскім вагоне размясцілі... макет Баранавіцкага чыгуначнага вузла, дэтална і дакладна выкананага ў Мінскім вышэйшым прафесійна-тэхнічным вучылішчы транспарту.

Усе экспанаты музея ў свой час самааддана служылі чыгунцы. Калі ж са старыліся, іх адправілі на заслужаны адпачынак у музей. Гэтай тэхніцы, несумненна, пашанцавала: дагледжаная, яна цешыць вока, выклікае гонар у адміністрацыі музея, цікавасць у наведнікаў. Як даглядаюць тэхніку, я распытала Васіля Іванавіча Скамароха, аднаго з супрацоўнікаў музея. Раней ён працаваў машыністам на паравозах ды цэпавозах у лакаматыўным дэпо Баранавічаў. Цяпер ён разам з напарнікам даглядае экспанаты.

У адзеле тэхнікі я сустрэлася з дырэктарам музея гісторыі Баранавіцкага аддзялення Беларускай чыгункі Наталляй Андрэеўнай Антаневіч.

– Як вы сабе ўяўляеце чыгунку? Пуці, грукат цягнікоў? Рамантыка вандровак – так пачала размову

Наталля Андрэеўна. – А ведаеце, колькі чалавек прыкладаюць намагання, каб вы з камфортам даехалі да месца?

І сама адказала на пытанні, правёўшы мяне па залах музея. Дзякуй ёй вялікі за займальную экскурсію!..

Ёсць у музеі яшчэ адна, вельмі важная, на мой погляд, зала – зала прафарыентацыі. Тут школьнікі могуць больш даведацца пра ўсе службы, звязаныя з чыгункай, каб потым упэўнена выбраць прафесію.

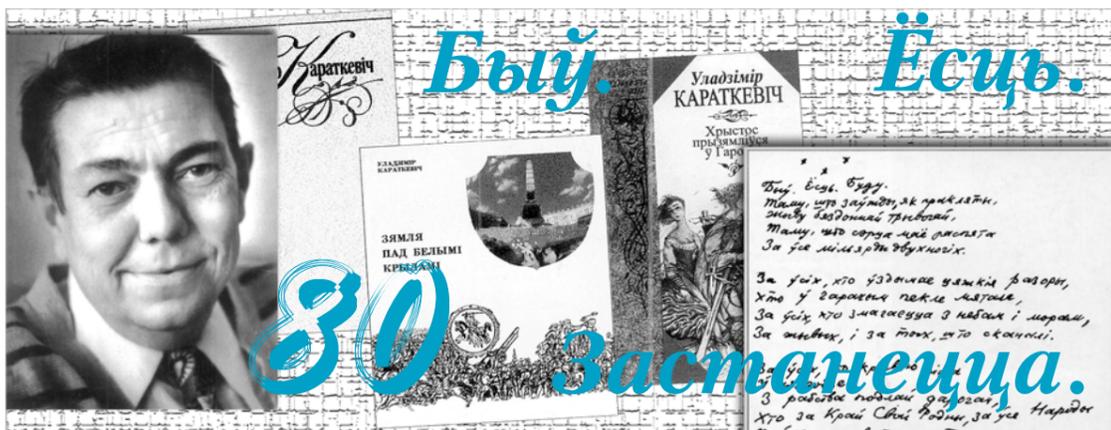
Такі цікавы музей без увагі наведнікаў не застаецца. Сама бачыла, як бацькі прывялі дзяцей, як рабіла фотаздымкі мясцовая моладзь. Але наведваюць яго не толькі беларусы, прыязджаюць сюды і дэлегацыі з розных краінаў свету. Вось у канцы лета былі госці з Кітая.

Амаль усе чыгуначныя службы Баранавіцкага аддзялення (і не толькі) прымалі ўдзел у стварэнні музея: з любоўю збіралі экспанаты, прыводзілі ў парадак тэхніку. І ўсё дзеля таго, каб сказаць: «Вось якая яна, нашая чыгунка! Наша БЧ!»

Юлія ЛАЎРАНКОВА,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота айцара

Фрагмент макета Баранавіцкага чыгуначнага вузла

Наступнай часткай, ужо трэцяй па ліку, можна лічыць раздзел «Студзеньскім цёмным святаннем». Ён быў надрукаваны ў «ЛіМе» 1 лютага 1963 г. Заўважым, яшчэ да таго, як У. Караткевіч закончыў два раздзелы з другой кнігі «Брань» – да 18 мая 1964 г. Значыць, ужо тады ва ўяўленні пісьменніка існаваў план, як будуць разгортвацца падзеі і, магчыма, былі напісаныя некаторыя фрагменты тэксту. Інакш ён на публікацыю раздзела ніколі б не пайшоў. Дзеянне раздзела адбываецца 27 студзеня 1864 г. У той дзень Кастусь прысутнічае на пакаранні смерцю Франса Раўбіча, швагра Алеся Загорскага.

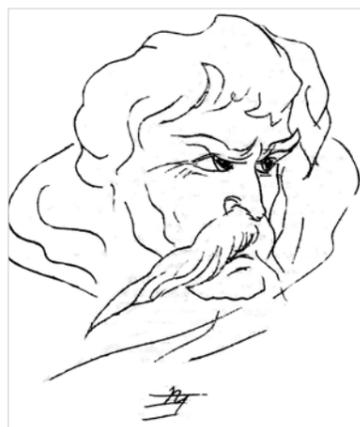
Такім чынам, паводле словаў У. Караткевіча, працяг рамана існаваў. Ад яго застаўся самы пачатак – першыя два раздзелы другой кнігі «Брань» і аповесць «Зброя», а таксама адзін раздзел ужо пра канец паўстання – «Студзеньскім цёмным святаннем». Пакуль што ўсё сыходзіцца. Нават публікацыю «Зброі» можна растлумачыць: пісьменнік вырашыў надрукаваць хоць частку рамана, праверыць, як адрэагуюць на яго чытачы. Знікненне рукапісу летам 1982 г. (калі яно было) канчаткова пахавала надзею ўбачыць працяг надрукаваным.

Памятаеце запіс: «дагэтуль напісаны былі раздзелы аб Маскве і...». Вернемся да «некаторых другіх». Трох кавалкаў працягу для нас мала. Не хапае яшчэ пэўнага ўрыўка, напрыклад, той жа канцоўкі рамана, якая б яскрава засведчыла намер У. Караткевіча закончыць твор. І не толькі намер, але і тое, што гэты намер быў здзейснены.

Працяг рамана «Каласы пад сярпом тваім» – міф або рэальнасць?¹

(Заканчэнне. Пачатак у № 39)

Якой жа бачыў канцоўку сам Караткевіч? На абмеркаванні рамана ў Саюзе пісьменнікаў 22 лютага 1967 г. ён сказаў наступнае: «*Перад канцом, калі Алесь Загорскі і Корчак ідуць праз пікет пасля замаху на Аляксандра II, іх збіваюць на граніцы, калі яны хочуць перайсці яе. Мне гэты канец падабаецца*». Ледзь не тую ж самую канцоўку можна ўбачыць і ў чарнавіках пісьменніка: «*Сял.[янская] варта. Б'юць. Апошн.[ім] позіркам і як вішн.[ёвае] сонца... Серабрыстыя аблокі. Канец*».

«Стары шляхціц»

Такой канцоўкі няма ні ў якім вядомым нам творы У. Караткевіча. Твор можа заканчвацца і эпілогам. На першы погляд, не падыходзіць і гэта, бо падзеі 1866 г. (магчымы фінал працягаваны) пісьменнік як-

раз і назваў «Эпілог? Агонія?».

Згадаем усё напісанае У. Караткевічам, звязанае з паўстаннем 1863 г. Гэта шэраг вершаў, драмы «Кастусь Каліноўскі» і «Калыска чатырох чараўніц». А ў прозе – пралог да рамана «Нельга забыць» («Леаніды не вернуцца да Зямлі»), апавяданні «Паляшук», «Сіняя-сіняя...». У пралогу рамана «Нельга забыць» («Леаніды не вернуцца да Зямлі») і апавяданні «Паляшук» дзейнічаюць зусім іншыя героі, чым у «Каласах...». А вось апавяданне «Сіняя-сіняя...» патрабуе дэтальнага разгляду.

Яно незвычайнае ўжо з самага пачатку. Тут дзейнічае наш стары знаёмы – Пятрок Ясюкевіч. Упершыню мы сустрэліся з ім яшчэ на старонках «Каласоў...». «*Ясюкевіч гожа, як дзяўчынка...*». «*Вочы ў Ясюкевіча не ўмелі хлусіць. Як бы ён ні сваволіў, яны былі простыя і сумленныя, гэтыя вочы*». Цяпер «былы беларус, былы гімназіст Віленскай гімназіі (там жа вучыўся Алесь Загорскі. – Д.М.), былы студэнт, былы паўстанец, ... былы ўдзельнік геаграфічнай экспедыцыі... Былы чалавек. Бо тут ляжаў жывы труп». Мы сустракаемся з Ясюкевічам у пустыні Сахара, дзе ён разам з маленькай дачкой

мясцовага шэйха памірае ад смагі.

Згадаем і наступны ўрывак з апавядання «Сіняя-сіняя...»: «*Іх прыціснулі тады да Доўгай кручы. І гарматы раўлі, вырываючы мяса, вырываючы людзей, вырываючы змрок. А людзі сыпаліся са стромы, падалі ў ваду Дняпра, у сіне-зялёнае прадонне, імклівае і халоднае, аж казытала*

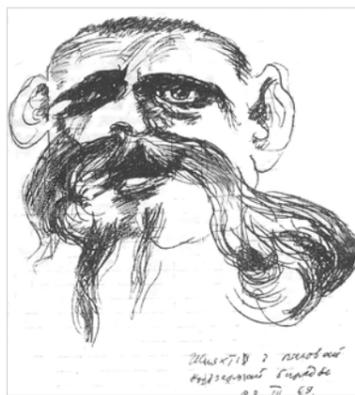
загінуў, маёр Кавецкі расстраляў паўстанца Волгіна». Паўстанец Волгін – гэта Сашка Волгін з той самай Віленскай гімназіі, дзе вучыліся Пятрок Ясюкевіч і Алесь Загорскі. Добра, хай наконт Волгіна супадзенне выпадае. Але што робіць у апавяданні «Сіняя-сіняя...» Загорскі?!

Так, у літаратуры вядомыя прыклады, калі аўтар перасялае сваіх герояў у розныя творы. У. Караткевіч таксама зрэзчыла паўтараў знаёмыя прозвішчы: то тут, то там у яго сустракаюцца то Грынкевіч з рамана «Нельга забыць» («Леаніды не вернуцца да Зямлі»), то Ракутовіч (з «Сівай легенды»). Але выпадак з Алесем Загорскім асаблівы. Гэта АЛЕСЬ ЗАГОРСКИ! Герой, напэўна, самага любімага чытачамі рамана Уладзіміра Караткевіча. І ці варта было згадаць пра яго без асаблівых падставаў?

Знарок нагадаем час напісання апавядання «Сіняя-сіняя...». Пісьменнік закончыў яго 14 лютага 1964 г. памятаеце, я абяцаў вярнуцца да «некаторых другіх» раздзелаў, якія мы пакінулі без разгляду, а падрабязна абмеркавалі «раздзелы аб Маскве»? Мне здаецца, што гэтае апавяданне – і ёсць тыя раздзелы – «некаторыя другія». Яны падыходзяць і па часе напісання, і па некаторых прыкметах, пра якія я казаў вышэй. Такім чынам, можна зрабіць выснову, што апавяданне «Сіняя-сіняя...» – эпілог рамана «Каласы пад сярпом тваім».

Апошнія радкі твора (а цяпер мы можам казаць пра гэта больш упэўнена) сцвярджаюць, што «за градою дзюна пачулася чыстае плясканне мазолістых вярблюджых ног». І гэта дае нам надзею на тое, што вяртанне і Петрака, і, можа быць, самага Алеся Загорскага стане рэальнасцю.

Дзяніс МАРЦІНОВІЧ
(На старонцы
скарыстаныя малюнкi
У. Караткевіча)

«Шляхціц з паловай
выдзертай барады»

клапаціцца аб умацаванні Доўгай Кручы, Гарадзішча, Чырвонай Гары, Спаройскіх вышын, Луцкіх гарбоў і гэтак далей». Значыць, на Доўгай Кручы і адбывалася бітва. Магчыма, у ёй удзельнічалі і Ясюкевіч, і Раўбіч.

Найвялікшае здзіўленне выклікаюць літаральна некалькі сказаў з таго ж «Сіняя-сіняя...»: «*Загінуў Мацкявічус, загінуў Пацябня, Кастуся Каліноўскага павесілі, Загорскі бадзеецца невядома дзе і, можа,*

¹ Доклад, прачытаны на II Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Значэнне творчасці У.С. Караткевіча ў кантэксце еўрапейскіх культур». Орша, 25–26 лістапада 2005 г.

З гнязда Нікадзіма Глазкова і Ганны Філіпенкі

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 36–39)

разы. Пасля першага шлюбу пяхалі з мужам па назначэнні, бо яе муж быў афіцэрам царскай арміі. Загінуў пад час рэвалюцыі. Гавораць, што яго ўдарылі нажом ззаду, калі ён ў сваім намёце пісаў ліст жонцы. Яго знайшлі ў такім жа стане.

Другі раз выйшла замуж за святара Малішэўскага. Нарадзіла траіх дзяцей: Васіль, Фёдар, Марыя.

Ганна Фёдараўна загінула пад час Другой Сусветнай вайны, па словах яе сына Васіля Малішэўскага, ад рук партызанаў, якія запіхалі Ганну ў школу і падпалілі за тое, што яна не хацела адпусцаць сваіх дзяцей у партызаны.

Ганна Фёдараўна Булай (1904 г.)

Марыя Фёдараўна Булай (Мазуровіч)

Нарадзілася ў перыяд з 1890 па 1899 г. у Магілёве ў сям'і Фёдара Іванавіча Булая і Анастасіі Мікітаўны Краснікавай.

Была хатняй гаспадыняй. Яе муж Канстанцін Мазуровіч (дзяцей яны не мелі) быў краўцом. Усё жыццё займаўся накарпальніцтвам – прадаваў яблыкі і ягады са свайго сада, але грошы не было куды траціць. Мелі дом побач з вакзалам.

Алена Дзмітрыеўна Булай (Вепрынцава)

Нарадзілася 27 ліпеня 1959 г. у горадзе Магілёве. Пятае дзіце ў сям'і Дзмітрыя Фёдаравіча Булая і Веры Іванаўны Мікуліч. Калі Алена нарадзілася, то яе бацьку было 54 гады. У 1966 г. навучаецца ў школе № 18, якую закончыла ў 1976 г. У гэтым жа годзе паступіла ў Магілёўскі машынабудаўнічы інстытут на ввечэрняе аддзяленне. Закончыла інстытут ў 1983 г.

У 1977 г. – лабарантка кафедры «Дэталі машын».

У 1978 г. працуе пашпартысткай у інтэрнаце № 1 МСІ. Выходзіць замуж за Мікалая Віктаравіча Вепрынцава. Нарадзіла двух дзяцей – дачка Галіна Мікалаеўна Вепрынцава (1978 г.) і сын Яўген Мікалаевіч Вепрынцаў.

У 1981 г. працуе інжынерам ІВЦ «Автотранс-система». З 1985 г. працуе ў СШ № 37 настаўнікам працоўнага навучання. Любіць сваю працу. Вышывае, вяжа, пляце бісерам, любіць садзіць кветкі і кампанавать клумбы. Усё лета праводзіць на лецішчы. У 2004 г. стала бабуляй: нарадзіўся ўнук Максім.

Ганна Фёдараўна Булай (Малішэўская) (1882–1942 гг.)

Нарадзілася ў горадзе Магілёве ў сям'і Фёдара Іванавіча Булая і Анастасіі Нікіцічы Краснікавай. Закончыла Магілёўскае жаночае епархіяльнае вучылішча і атрымала спецыяльнасць настаўніка. Замужам была два

Пахаванья на польскіх могілках у Магілёве.

Наталля Фёдараўна Булай (Арлова) (1900–1986 гг.)

Нарадзілася ў 1900 г. у Магілёве ў сям'і Ф.І. Булая і А.М. Краснікавай. Скончыла жаночае епархіяльнае вучылішча ў Магілёве (знаходзілася ў будынку Магілёўскага абласнога ліцэя, Быхаўскі рынак). Працавала настаўніцай у горадзе Рагачове. Пасля таго, як у сферу адукацыі ўвялі беларускую мову, працу пакінула.

У 1926 г. выйшла замуж за Міхаіла Дзмітрыевіча Арлова. Ён быў афіцэрам, які прыехаў у Магілёў на вайсковыя вучэнні. У 1917 г. нарадзіўся сын Віктар, у 1928 г. – дачка Галіна, у 1945 г. – дачка Вольга.

Пасля замужжа сям'я пераехала ў Маскву, адкуль быў муж. Пад час Вялікай Айчыннай вайны эвакуяваліся ў Тульскую вобласць на Іванава-Вазнясенскія шахты, дзе М.Д. Арлоў быў дырэктарам.

Сын Віктар закончыў індустрыяльны тэхнікум у Сталінградзе. Па накірунку ён быў напярэлены ў горад Кемерава. Пасля вайны ён забраў усю сям'ю да сябе.

Галіна выйшла замуж і пераехала спачатку ў горад Кейптаўн, затым у Чэмкент, Ташкент, Ерэван (яе муж будаваў ТЭЦ).

Наталля Фёдараўна пераехала на кватэру дачкі ў горад Ташкент.

Дачка Вольга закончыла Ерэванскую сельска-гаспадарчую акадэмію.

Пасля землятруса ў Ташкенце Наталля Фёдараўна хацела пераехаць у Магілёў, але кватэру далі ў Шклове.

Памерла ва ўзросце 86 гадоў.

Еўдакія Фёдараўна Булай (1910–1960-я гг.)

Нарадзілася ў Магілёве ў сям'і Ф.І. Булая і А.М. Краснікавай. Замужам не была. Працавала партніхай, а таксама дапамагала выхоўваць дзяцей сястры Наталлі. Памерла ў 60-я гады ХХ ст. ад рака крыві.

Пахаваная на польскіх могілках у Магілёве.

Кацярына Фёдараўна Булай (Бярдовіч) (1912–1999 гг.)

Нарадзілася ў 1912 г. у сям'і Ф.І. Булая і А.М. Краснікавай. Была замужам за Іосіфам Бярдовічам, але прозвішча мужа не ўзяла. Мела двух дзяцей –

Фёдар Малішэўскі (1945 г.)

Іосіфа і Арнольда (другое імя – Анатоль). Муж загінуў пад час Вялікай Айчыннай вайны на фронце.

Пасля вайны Кацярына працавала прадаўцом. Выйшла замуж за Вячаслава Антонавіча Саберальскага (паляка па нацыянальнасці). У другім шлюбе дзяцей не было. Стала ўдавой у 1986 г. Памерла ад гангрэны нагі ў 1999 г.

Бярдовічы

Іосіф Іосіфавіч Бярдовіч (1937–1996 гг.)

Нарадзіўся 19 лютага 1937 г. у Магілёве ў сям'і Кацярыны Фёдараўны Булай. Калі скончыў сямігодку, з'ехаў да роднага дзядзькі (па бацьку) у Яраслаўль, дзе закончыў хімічны тэхнікум. Усё жыццё працаваў на шынным заводзе ў Яраслаўлі. Жонка – Яўгенія. У 1966 г. нарадзілася дачка Святлана. Памёр ад рака.

Анатоль Іосіфавіч Бярдовіч (1938–1998 гг.)

Другое імя Арнольд. Нарадзіўся ў 1938 г. у Магілёве ў сям'і Кацярыны Фёдараўны Булай. Жонку звалі Антаніна. Быў ваенным лётчыкам. У 1964 г. нарадзілася дачка Кацярына.

А.І. Бярдовіч памёр ад ныркавай недастатковасці. Перад смерцю ён шмат піў (так моцна перажываў смерць дачкі Кацярыны і ўнукаў).

Малішэўскія

Фёдар Малішэўскі (1920–1980 гг.)

Нарадзіўся ў 1920 г. у Магілёве ў сям'і Ганны Фёдараўны Булай (Малішэўскай). Да Вялікай Айчыннай вайны навучаўся ў медыцынскім вучылішчы. У 1941 г. на фронт не быў прызваны, бо быў прызнаны душэўнахворым. Пасля вайны працаваў краўцом. Ажаніўся з Франяй. Нарадзіліся дзве дачкі: Аляксандра і Валянціна. У 1980 г. Фёдар скончыў жыццё самагаубствам.

Уладзімір Малішэўскі (1926–1944 гг.)

Нарадзіўся ў 1926 г. у Магілёве ў сям'і Г.Ф. Булай (Малішэўскай).

Пад час Вялікай Айчыннай вайны страціў маці і сястру Марыю. Казалі, што іх забілі партызаны. Уладзімір, па яго словах, ведаў забойцу і абяцаў адпомсціць. Пасля вызвалення Беларусі, Уладзімір пайшоў на фронт. У 1944 г. загінуў.

Марыя Малішэўская (1928–1944 гг.)

Нарадзілася ў 1928 г. у Магілёве ў сям'і Г.Ф. Булай (Малішэўскай). Марыя лічылася вельмі прыгожай дзяўчынай. Загінула пад час Вялікай Айчыннай вайны.

Паводле словаў Уладзіміра Малішэўскага (які выжыў), у школу, дзе працавала Марыя Малішэўская, увечары прыйшлі партызаны. Яны патрабавалі ў Ганны, каб яна адпусціла дзяцей у лес. Ганна адмовілася. Партызаны яе і забілі, а школу падпалілі, каб не засталося слядоў. Уладзімір быў паранены і змог выбрацца з будынка, што гарэў.

Вольга
ГЛАЗКОВА,
г. Магілёў

«Каменная Беларусь» ва Уручы

Камяні для нашых далёкіх продкаў былі своеасаблівымі фетышамі. Людзі іх ушаноўвалі, лічылі, што яны маюць душу, прыносілі ім ахвяры. Культ каменя, а менавіта валуна, быў уласцівы шматлікім народам. І ў Беларусі ён таксама пакінуў свой магутны след.

Валуны – гэта аскепкі горных пародаў, дыяметр якіх перавышае 10 см (дробны валун). Навукоўцы тлумачаць, што іх прынес з далёкіх горных раёнаў Дняпроўскай ледавік, які таксама змяніў і рэльеф Беларусі.

Вядома, што ў часы язычніцтва нашыя продкі верылі ў мноства багоў і самі стваралі сабе ідалаў. Яны выбіралі ўзвышша, стваралі капішчы і ўсталёўвалі на ім ідала, высецанага з каменя. У гэтым месцы людзі прыносілі дары і ахвяры багам, прасілі ў іх дапамогі і заступніцтва, добрага ўраджаю і ўдалага палявання.

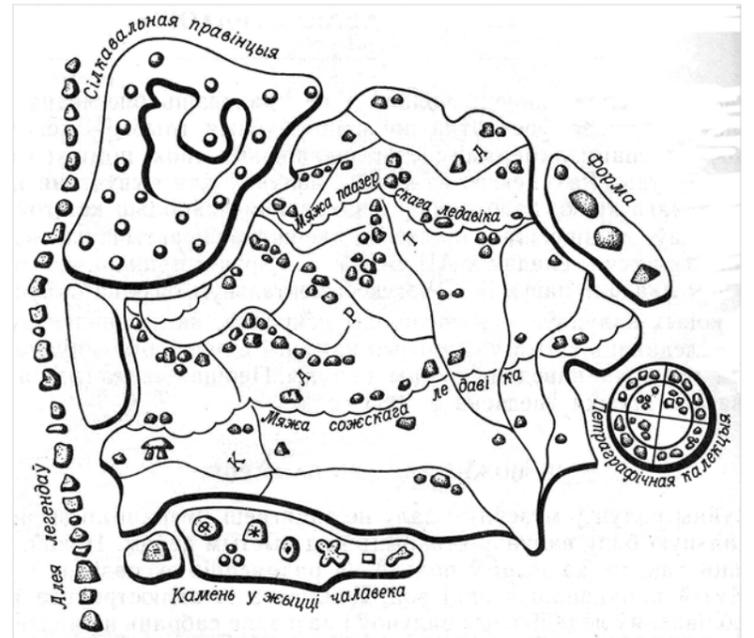
А ў 1985 годзе па ініцыятыве геолога Гаўрылы Гарэцкага

ў мінскі мікрараён Уручка было звезена мноства шматтонных валуноў з усёй Беларусі, са старажытных капішчаў. Там і вырашылі стварыць музей валуноў пад адкрытым небам. Яны размешчаны так, што, калі глядзець з вышыні птушынага палёту, парк выглядае пачынаючыся копіяй краіны – своеасаблівай картай дзяржавы. «Рэкі» ў парку – гэта пешаходныя сцежкі. Калі добра валодаць геаграфіяй, то па іх можна беспамылкова «прыплысці» да любога месца ў Беларусі. Дарэчы, кожны камень на карце ляжыць менавіта на тым умоўным месцы, адкуль яго прывезлі ў сапраўднасці. У цэнтры гэтай каменнай краіны размясцілася гара Дзяржынская (раней Святая) – самае высокае месца Беларусі. Амаль каля самай гары «пачынаецца» Свіслач. Праз Свіслач Бярэзінаю можна патрапіць у Днепр. Ад Дняпра лёгка дасягнуць Дзвіны, а адтуль – да Нёмана.

Дарэчы тут прыгадаць гісторыю пра вядомы валун «Дзед». Некалі ён стаяў у Мінску на беразе Свіслачы. А яшчэ сто гадоў таму пры гэтым камені было апошняе язычніцкае капішча. Паводле падання «Дзед» звалі круглы камень, які нашыя продкі размалёўвалі колерамі свайго племені. Затым прыносілі яму дары і маліліся пра забавенне ад любой небяспекі.

Цікавая таксама гісторыя звязаная з так званым «Крыжам Стэфана Баторыя», каля якога, паводле падання, абедаў вялікі князь ВКЛ пад час паходу на ўсход. Цяпер валун пакладзены ў музей камянёў. Таксама сюды прывезены камяні, якія ўяўляюць сабой частку будаўнічага матэрыялу Мірскага і Лідскага замкаў і Наваградскай замкавай сцяны.

На сённяшні час у парку часта можна ўбачыць маладых маці з каляскамі. Шматвяковыя цяжкавагавікі прыцягваюць

План музея валуноў

закаханых і маладых, якія робяць першыя сямейныя фотаздымкі менавіта ў музеі валуноў. А мясцовая моладзь часта збіраецца на камянях, пакідаючы на іх сваю «графічную пісьменнасць». Экспанаты ўручкага музея даўно не абнаўляліся і не дапаўняліся. Пажа-

дана, каб акрамя штогадовых суботнікаў мінчукі надавалі больш увагі гэтай дзіўнай кутку беларускай прыроды і гісторыі.

Аксіння КАРАВАЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ

Беларускія прыказкі ў Даля

Яшчэ ў 1974 годзе, з нагоды 100-гадовага юбілею выхаду ў свет «Зборніка беларускіх прыказак», я прапанаваў часопісу «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» артыкул «Класічная праца айчынай філалогіі», дзе я назваў І. Насовіча «беларускім Далем», але ў рэдакцыі прапанавалі апусціць гэта, бо «ўсё ж Насовіч і Даль – не супастаўляльны велічыні»...

Ніколькі не прымяняючы бласпратнай велічы далейскага зборніка, хацелася б толькі спыніцца на некаторых не зусім дакладных сцвярджэннях, якія, як штосьці стэрэатыпнае, вандруюць з адной кнігі ў другую пры ацэнцы гэтай працы У.І. Даля.

Спісла ахарактарызаваная раней (КГ № 39) праца І. Насовіча, як ужо гаварылася, не столькі зборнік прыказак, колькі парэміяграфічны тлумачальны слоўнік, у якім пададзены ў алфавітным парадку прыказкі апісваюцца ў семантычным і стылістычным плане. Далейска ж «Пословицы русского народа», упершыню апублікаваныя ў 1862 г., – гэта сапраўды зборнік прыказак. Яны тут аб'яднаныя ў 192 тэматычныя групы тыпу «Хорошо – худо», «Радость – горе», «Казна», «Царь», «Закон», «Пьянство». Толькі ў вельмі рэдкіх выпадках каля асобных прыказак даюцца паметы сэнсавага ці сітуацыйнага характару, напрыклад: «В нашем жите хорош росток (о женихе)»; або пазначаецца месца, дзе бытуе прыказка: *говорится в Сибири; новгородск.; солдатск.; матеросск.*

Адзінадушна сцвярджаецца, што ў зборніку У. Даля больш як 30 тысяччаў прыказак. Але чамусьці не ўлічваюць, што гэтая тоўстая кніга (амаль тысяча старонак) мае падзагаловак: «Сборник пословиц, поговорок, речений, присловий, чистоговорок, прибауток, загадок, поверий и проч.» Уся гэтая збор-дружина сапраўды складае, па маіх падліках, амаль 32 тысячы адзінак. У. Даль у прадмове да зборніка, названай «На-

путное», дае азначэнні ўсім гэтым жанрам вуснай народнай творчасці.

У тэматычных групах зборніка побач з прыказкамі змешчана каля 5 тысяччаў прымавак (погаворок): *не ровен час, как серпом по шею, чем чёрт не шутит, поминай как звали...* Сёння ў навуцы такія выразы маюць іншую назву – фразеалагізмы і падаюцца не ў зборніках прыказак, а ў фразеалагічных слоўніках. Даль у адных выпадках прыводзіць прымаўкі (фразеалагізмы) у іх сапраўднай форме, так, як і ў сучасных слоўніках (*мороз по коже пробежал, мурашки по телу бегают, знай наших*), часам з паказам іх абязковай лексічна-граматычнай сувязі са словамі (*подсыпает кому перцу, согнуть кого в дугу*), а ў другіх выпадках змяшчае ў кантэксте, у акружэнні словаў, у кароткіх урыўках-сказах: *Он в рубашке родился; Он тебя в ложке утопит; Он из тебя верёвки вьёт.*

У зборніку шмат загадак. Яны падаюцца як у асобных рубрыках, так і ў канцы той ці іншай тэматычнай групы, напрыклад, на с. 51–53, 107, 940 (у выданні 1957 г.).

Ёсць у зборніку нямала няпрыказкавага і нефразеалагічнага матэрыялу, напрыклад, такія спалучэнні: *кругом виновата, есть маленько, развернись на всё, подкузьмить кого*. Часам даюцца дыялогі з некалькіх рэплік, да прыкладу: «– *Батька! Лезет чёрт в хату. – Не замай, лишь бы не москаль*». Ля гэтай нібыта прыказкі ёсць паказчык, што яна запісаная ў «Малороссии». Як пазначана ў падзагаловку зборніка, у ім маюць месца і «речения», «присловия», «чистоговорки», «прибаутки» ды іншыя маўленчыя з'явы, якія прыказкамі ніяк не назавеш.

Адказаць на пытанне, колькі ж тут прыказак (з пэўным, адзіным разуменнем гэтага тэрміна), вельмі цяжка. Бо, апрача сказанага вышэй, тут, па-пер-

шае, надта многія прыказкі пададзеныя не ў адной тэматычнай групе, а паўтараюцца ў некалькіх групах. Так, на розных старонках зборніка тройчы паўтараюцца, напрыклад, такія прыказкі: *Не всё коту масленица; Нашла коса на камень; Бог дал, Бог и взял; Бог даст день, даст и пищу; На воре шапка горит; Гром не грянет – мужик не перекрестится.*

Па-другое, шмат якія прыказкі, уключаныя ў зборнік, наўрад ці былі і ў тыя ранейшыя часы агульнанароднымі, іх ужыванне было, відаць, абмежаванае невялікім рэгіёнам ці нават адной вёскай або некалькімі моўнікамі. Пра гэта можа сведчыць наступны факт. З.Т. Тарланаў у манаграфіі пра сінтаксіс рускіх прыказак піша аб «вялізнай ступені распаўсюджанасці бяззлучнікавых структураў у мове прыказак» і ў якасці ілюстрацыяў прыводзіць 16 прыказак. Усе яны ўзятыя са зборніка У. Даля. Аднак ніводная з іх не трапіла ў сучасны «Слоўнік рускіх прыказак і прымавак» (2003) У.П. Жукава, дзе апісаныя «найбольш часта ўжывальныя ў рускім маўленні і зафіксаваныя ў пісьмовых літаратурных крыніцах прыказкі».

Па адукацыі У.І. Даль не лінгвіст ці фалькларыст, а ваенны марак і ўрач (закончыў спярша Марскі корпус, пасля медыцынскае аддзяленне ўніверсітэта). Пачаўшы з 18-гадовага ўзросту, на працягу 35 гадоў Даль, як пасля пісаў, «не прапускаў дня, каб не запісаць выказ, слова, зварот на папаўненне сваіх запасаў». У памяненнай прадмове да зборніка Даль гаворыць і пра крыніцы, якімі ён карыстаўся. Прыкладна «пятая доля майго зборніка», – піша Даль, – узята з раней апублікаваных зборнікаў Княжэвіча і Снегірова. Астатнія – з прыватных запісак і сабраных «по наслуху, в устной беседе», ад «добрых дателей, по-

мошников и пособников». Пра тое, што гэта за «добрых дателей», нічога не сказана. Але што-нішто пра іх можна знайсці ў рускага пісьменніка Д.В. Грыгаровіча, які доўгі час быў знаёмы з Далем. У поўным зборы твораў (т. 12, 1896, с. 285) пісьменнік прыгадае перыяд, калі Даль шмат гадоў да 1849 года быў дырэктарам канцылярыі ў міністра ўнутраных справаў Расіі Пяроўскага: Даль на бланках грознага міністэрства, «карыстаючыся сваім становішчам, рассылаў цыркуляры ўсім службовым асобам унутры Расіі, даручаючы ім збіраць і дастаўляць яму мясцовыя рысы звычайу, песні, прыказкі і інш.»

Можна меркаваць, што ў зборнік У. Даля дзякуючы «добрых дателям» трапілі дасланыя службовымі асобамі з беларускіх губерняў, напрыклад, такія прыказкі і прымаўкі (фразеалагізмы), якія ў іншых рускіх зборніках не фіксуецца, але ёсць у нашых сучасных і ранейшых даведніках: 1) *Богатый дивится, что бедному не живится* (бел.: Багаты дзівіцца, чым бедны жывіцца); 2) *За моё жито, да меня же бито* (бел.: За маё жыта дый мяне пабіта); 3) *От напасти не пропасти* (бел.: Ад напасці не прапасці); 4) *Душа кривая всё примаёт* (бел.: Мая душа не кривая, усё прымае). Прымаўкі (фразеалагізмы): 1) *Косится, как середа на пятницу* (бел.: кривіцца, скрывіцца, касіцца як серада на пятніцу); 2) *А что мне до ланского снега?* (бел.: патрэбны як лонскі снег).

Як бы там ні было, але сабраць аднаму чалавеку такую вялікую колькасць прыказак і сумежнага з імі матэрыялу – несумненны навуковы подзвіг Уладзіміра Іванавіча Даля.

Хай жа чытач не падумае, што кожны цыган сваю кабылу хваліць. Ададазім належнае і Насовічу, і Далю. Як гаворыцца, паважай чужое, але і свайму ганьбы не давай.

Іван ЛЕПЕШАЎ, прафесар

Наш календар

Сёлета споўнілася 125 гадоў з дня нараджэння беларускага грамадскага і тэатральнага дзеяча, аднаго з пачынальнікаў беларускага тэатра, аўтара даследаванняў па эканамічнай географіі, гісторыі і этнаграфіі Беларусі Аляксандра (Аляся) БУРБІСА.

Аляксандр Лаўрэнавіч Бурбіс (псеўданім Стары Піліп) нарадзіўся 20 кастрычніка 1885 г. у Вільні. Вучыўся ў Віленскай гімназіі. Адзін з заснавальнікаў Беларускай сацыялістычнай грамады, чалец яе ЦК. Удзельнік рэвалюцыі 1905–1907 гг. У жніўні 1906-га арыштаваны і да 1909 г. зняволены ў турме. Пасля працаваў у Віленскім таварыстве сельскай гаспадаркі, з 1915 – у Маскоўскім народным банку. У 1917 г. узначальваў Маскоўскую арганізацыю БСГ. У 1918-м консул Беларускай Народнай Рэспублікі ў Маскве. З лютага 1919-га ў ВСНГ РСФСР, з мая 1919 г. у Наркамземзе Літоўска-Беларускай ССР і БССР. У 1920 г. удзельнічаў у выданні газеты «Савецкая Беларусь». З ліпеня 1921-га намеснік наркама замежных

справаў БССР, адзін з арганізатараў Таварыства Чырвонага Крыжа БССР. Чалец ЦВК БССР у 1921–1922 гг. Выступаў у абарону самастойнасці Савецкай Беларусі, яе тэратэрыяльнай цэласнасці, культурна-духоўнай самастойнасці. Прапагандаваў неабходнасць кансалідацыі ўсіх плыняў беларускага нацыянальнага руху, у тым ліку на эміграцыі. Яго ідэі,

погляды паўплывалі на фарманне дзяржаўнай палітыкі БССР у 1920-я гг., спрыялі ўзбуйненню тэрыторыі БССР.

Аўтар навуковай працы «Кароткі нарыс па эканамічнай географіі Беларусі» (1920, апублікаваны ў 1922), артыкула «Кароткі агляд беларускага нацыянальна-рэвалюцыйнага руху» (апублікаваны ў 1921). Вядомы як акцёр, чытальнік і рэжысёр, адзін са стваральнікаў беларускага прафесійнага тэатра. Удзельнічаў у рабоце Першай беларускай трупы І. Буйніцкага, Беларускага музычна-драматычнага гуртка ў Вільні. Паставіў спектаклі «Па рэвізіі» (1906) і «Пашыліся ў дурні» (1910) М. Крапіўніцкага, «Залёты» В. Дуніна-Марцінкевіча (1915). Аддаваў шмат увагі арганізацыі драматычных гурткоў і беларускіх вечарынак. Выканаўца драматычных і камедыяных роляў. Сярод іх: Кукса («Пашыліся ў дурні»), Падарожны («У зімовы вечар» паводле Э. Ажэшкі), Іван Ламака («Сватанне» А. Чэхава). Вядомы як перакладчык украінскіх і рускіх п'есаў для беларускай сцэны, як аўтар інсцэніровак («Хам» паводле Э. Ажэшкі).

Памёр Аляксандр Лаўрэнавіч Бурбіс 20 сакавіка 1922 года.

Сын палымяных рэвалюцыянераў

Стаяла залатая восень 1910 года. На сценцы Пецябургскага ўніверсітэта з'явіўся заклік: студэнты запрашаюцца для абмеркавання формаў культурнай працы сярод працоўных. У аснову гэтага закліка былі пакладзены ідэі Джона Роскіна, а ініцыятарам пачынення быў студэнт-філолаг Аляксандр Гізеці. На яго заклік адгукнулася невялікая група студэнтаў. Гізеці прапанаваў ім заняцца вывучэннем Эрмітажа для таго, каб вадзіць экскурсіі працоўных.

саўгасаў Мінскай губерні. Апошнія пяць гадоў свайго жыцця жыў у Маскве.

Глеб Бонч-Асмалоўскі таксама ўраджэнец Мінскай губерні. Ён нарадзіўся ў 1980 годзе. У 1909–1915 і 1922–1923 гадах вучыўся ў Пецябургскім (Петраградскім) універсітэце, спачатку на прыродазнаўчым, потым – на геаграфічным аддзяленні фізіка-матэматычнага факультэта. З захапленнем займаўся гістарычнай этнаграфіяй. У 1915 годзе Глеб Бонч-Асмалоўскі накіраваўся добраахвотнікам на фронт. Было яму тады 25 гадоў. «У адзін з вечароў ён прыйшоў да мяне з дзіўнай усмешкай, быццам засаромлены, – узгадвае М. Анцыфераў, – «Коля, я іду на фронт!» Я зразумеў гэтую яго мілую, сарамлівую ўсмешку. Бонч не хацеў паўстаць перада мною героем». Увесну 1917 года, хворы на сухоты, вярнуўся ў Петраград. Наступныя два гады (1918–1919) ляжыў у Крыме. Тут, па сведчанні М. Анцыферава, Глеб «правёў пераацэнку сваіх вераванняў. Гарачы патрыёт, які любіў Радзіму, ён рэзка павярнуў у бок большавікоў...

Рух белых ён усвядоміў як варожы народу». Ён стаў актыўна працаваць у большавіцкім падполлі супраць Урангеля.

Змяніліся і навуковыя інтарэсы Глеба Бонч-Асмалоўскага. У 1920–1923 гадах ён кіраваў вызначэннем музейных штатаў у Петраградзе, а ў 1922–1923-х быў супрацоўнікам Этнаграфічнага аддзела Рускага музея, а пазней узначаліў Чацвярцічны аддзел Геалагічнага інстытута АН. У 1924 годзе заняўся палеалітам і знайшоў у Крыме рэшты неандэртальскага чалавека. Кіраваў экспедыцыяй Заалагічнага музея па вывучэнні чацвярцічных адкладанняў у пярочак Крымскага паўвострава, якая дазволіла яму аднавіць гісторыю фаўны Паўднёва-Усходняй Еўропы.

Бяда грывнула нечакана. На святанні 23 лістапада 1933 года Глеб Бонч-Асмалоўскі быў арыштаваны па справе супрацоўнікаў Рускага музея. Пасля пяцімесячнага следства і адзіночнага зняволення ён атрымаў тры гады лягера па абвінавачанні ў прыналежнасці да «нацыяналістычнай фашысцкай партыі». Тэрмін адбываў у Ухтыпячлагу (Варкута), дзе працаваў геалагам рудніка і буркалоны. 25 лютага 1936 года вызвалены. У Ленінградскай прэсіцы Глебу Анатольевічу адмовілі. Ён пасяліўся на станцыі Орадзж, дзе для прадаўжэння працаў па антрапалогіі арганізаваў хатнюю лабараторыю (коці сам купляў на мясцовых могілках).

У кнізе «В годину испытаний» (Мн., 1986) крэйзнаўца Барыс Клейн, кажучы пра апошнія гады жыцця і дзейнасці Глеба Бонч-Асмалоўскага, катэгарычна сцвярджае: «Ён памёр у час ленінградскай блакады, восенню 1943 года». Гэта цалкам супярэчыць гістарычным фактам. І не таму, што Глеб Анатольевіч не жыў у Ленінградзе пасля вызвалення з лагера. А яшчэ і таму, што як былы «волаг народа» быў з пачаткам вайны эвакуяваны ў Казань, дзе і памёр.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Ігар Пракаповіч

Назвы нашых вёсак

(Працяг. Пачатак у №№ 30–35, 39)

Заканоўшчына – вёска за 32 км на ўсход ад Паставаў, за 9 км на ўсход ад Варапаева. Назва адлюстроўвае геаграфічную асаблівасць паселішча – месцазнаходжанне «за конам». Старажытнаславянскае «конъ» азначала «рад», «мяжа», «граніца», «канец». З гэтага вынікае, што заканаўшчына – гэта мясцовасць, якая ляжыць за мяжой нечых уладанняў.

Залессе – вёска за 28,5 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 13 км на паўднёвы ўсход ад Лынтупаў, за 2 км на ўсход ад возера Балдук. Назва паказвае асаблівасць геаграфічнага становішча – «за лесам» ад вёскі Станчыкі.

Заруддзе – вёска за 32 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 15 км на паўднёвы ўсход ад Варапаева. У 1946 годзе ў Ласіцкім сельсавеце. Назва адлюстроўвае геаграфічную асаблівасць вёскі – яна ляжыць «за рудой». Аснова «руда» сустракаецца як у славянскіх, так і ў балцкіх мовах і мае некалькі значэнняў. Геаграфічны аналіз паказвае, што ў дадзеным выпадку рудой назывецца вялікае лясное балота з чырванаватай вадой, у якой утрымліваецца шмат балотнага бурага жалезняку – ліманіту. За гэтым балотам і ляжыць вёска.

Зарэжжа – вёска за 28 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 16 км на поўдзень ад Варапаева каля ракі Зарэжанкі. У пачатку XX стагоддзя ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва ўтварылася ад старажытнаславянскага тэрміна «зараза», які ўжываўся ў значэннях «цяжкапраходная мясцовасць», «лес з ярамі».

Зарэцкія – вёска за 24 км на ўсход ад Паставаў, за 1 км на ўсход ад Варапаева. Вядомая з 1878 года ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзу. Назва паходзіць ад прозвішча Зарэцкі (той, хто жыве за ракой). Зарэцкі – прозвішча, шырока распаўсюджанае на Пастаўшчыне.

Захараўшчына – вёска за 6 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў каля ракі Лучайкі. Вядомая з 1873 года ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад імя Захар, утворанага ад кананічнага хрысціянскага Захарый, што ў яўрэйскай мове азначае «памяць Господняя». На Пастаўшчыне шырока распаўсюджаны прозвішчы Захарыч, Захарэвіч, Захарчанка. Існуе легенда, што першапачаткова вёска называлася Закараўшчына з той прычыны, што жыхары тутэйшай мясцовасці актыўна ўдзельнічалі ў паўстаннях XIX стагоддзя супраць расійскай акупацыі, за што і былі пакараныя.

Зэнькава – вёска за 19 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 12 км на паўднёвы захад ад Варапаева каля ракі Смычыцы. Назва ўтвораная ад кананічнага польскага імя Зянон (Zenon), што азначае «прападобны». Гэтае імя на Пастаўшчыне сустракаецца ў вытворных формах Зэнька, Зэнусь, Зэнак, якія адлюстраваліся ў прозвішчах Зяневіч, Зяноў, Зянько, Зянькоў.

Ігнацішкі – вёска за 34 км на захад ад Паставаў, за 2 км на поўдзень ад Лынтупаў. Вядомая з 1873 года як засценак у Лынтупскім маёнтку. Назва патранімічная, утвораная ад каталіцкага польскага імя Ігнасы (кананічнае праваслаўнае Ігнатый). У размоўнай форме ўжываецца Ігнацы. На Пастаўшчыне сустракаюцца прозвішчы Ігнацьеў, Ігнатавіч, Ігнаткоў, Ігнатане.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Ідаліна – вёска за 12 км на поўдзень ад Паставаў каля ракі Мядзелкі. У 1921 годзе засценак і вёска ў Манькавіцкай гміне. Назва, верагодна, паходзіць з фіна-вугорскіх моваў, дзе ў эстонскай «*ida*» – «усход», а «*linn*» – «горад, паселішча, замак». Такім чынам, Ідаліна – *усходняе паселішча*, што можа быць, улічваючы знаходжанне вёскі на ўзгорку каля былой суднаходнай ракі Мядзелкі. Мясцовыя жыхары тлумачаць паходжанне назвы ад імя Ідолка: так звалі калісьці даўно ўладальніцу гэтага паселішча.

Інтока – вёска за 11 км на паўночны захад ад Паставаў на мяжы з Літвой. Назва паходзіць ад літоўскага «*intakas*», што азначае «*прыток*». Вёска сапраўды знаходзіцца ў месцы ўпадзення ракі Лігумы ў раку Камайку.

К

Кабыльнішкі – вёска за 36 км на захад ад Паставаў, за 7 км на паўночны захад ад Лынтупаў. Назва паходзіць, верагодна, ад славянскай асновы «*кобь*» – «*чары, чараўніцтва*». Сустрэкаецца і слова «*кабыльнік*» у значэнні «*чараўнік, калдун*». Магчыма, назва паказвае месца, дзе ў даўнейшыя часы знаходзіліся капішчы або свяцілішчы. Можна вывесці паходжанне назвы і ад польскага «*kobyłak*», што азначае «*конскае шчаўе*».

Кавалёва – вёска за 18 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 13 км на паўночны захад ад Варапаева. Назва паходзіць ад прозвішча або занятку чалавека: «*каваль*» – «майстар, які займаецца коўкай металу». У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы Кавалёў, Кавалевіч, Кавалеўскі, Каваленка, Кавалёнак, Коваль, Кавальскі, Кавальчанка, Кавальчук, Ковач.

Кавалі (1) – вёска за 31 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 3 км на паўночны захад ад Казлоўшчыны. Сяло Кавалі (Кавалёва) належала глыбоцкім кармелітам, у 1740 годзе перайшло ў казну. У пачатку ХХ стагоддзя вёска была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Кавалёва*.

Кавалі (2) – вёска за 38 км на захад ад Паставаў, за 4,5 км на паўднёвы захад ад Лынтупаў. У пачатку ХХ стагоддзя ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Кавалёва*.

Кавалі (3) – вёска за 14 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 7 км на паўднёвы захад ад Лучая. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета, належала Тызенгаўзу. Тлумачэнне назвы гл. *Кавалёва*.

Кадукі – вёска за 10 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 5 км на паўднёвы ўсход ад Кураполля паміж азёрамі Лапухова і Бярозаўка. У 1873 годзе была ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзу. Назва паходзіць ад мянушкі жыхароў, паселішча якіх узнікла на невысокай выспе сярод балот і азёр. «*Кадук*» у беларускай мове азначае «*чорт, д’ябал*».

Казароўшчына – вёска за 29 км на ўсход ад Паставаў, за 6 км на паўночны ўсход ад Варапаева каля ракі Чэртка. У пачатку ХХ стагоддзя ў Пастаўскай воласці. Назва паходзіць ад прозвішча *Казаравец (Казаровец)*, якое ўтварылася, верагодна, ад формы старажытнаславянскага імя *Казимир*, каталіцкае польскае *Kazimierz*. Першапачаткова яна адносілася да мясцовасці, на што паказвае фармант «-шчына». У Пастаўскім раёне шырока распаўсюджаны прозвішчы Казаровец, Казура, Казаровіч.

Казімерцы – вёска за 26 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 14 км на поўнач ад Варапаева каля ракі Паловіца. Вядома з 1873 года ў Пастаўскай воласці як уладанне Тызенгаўза. Назва паходзіць ад старажытнаславянскага імя *Казимир*, каталіцкае польскае *Kazimierz*. На аснове польскай формы ўтварыліся формы рэгіянальныя: Казімеж, Казімер, Казымер. У Пастаўскім раёне сустракаецца прозвішча Казімірскі.

Казічы – вёска за 5 км на захад ад Паставаў на правым беразе ракі Лучайка. У 1873 годзе была ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзу. Назва паходзіць ад прозвішча *Козіч*, якое ўтворана ад імя або мянушкі *Каза (Казёл)*. У старажытнасці гэта імя было пачэсным, бо каза – татэмная жывёла, сімвал урадлівасці. У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы Козіч, Козел, Казелька, Казельскі, Казенка.

(Працяг будзе)

Лістапад

Карэліцкі раён (1940) – 70 гадоў з часу ўтварэння.

Слуцкі Збройны Чын (1920), нацыянальна-вызваленчы рух за стварэнне незалежнай ад Расіі і Польшчы Беларускай Народнай Рэспублікі (вынікам паўстання стала ўтварэнне хоць і савецкай, але нацыянальнай БССР) – 90 гадоў з пачатку.

1 – Гродзенскі абласны тэатр лялек (1980) – 30 гадоў з часу стварэння (адкрыты 25.05.1981).

2 – Барскі Аляксандр (сапр. Аляксандр Баршчэўскі; 1930, Бела-стоцкае ваяв.), паэт, літаратуразнаўца, публіцыст, перакладчык, фалькларыст, педагог, грамадска-культурны дзеяч – 80 гадоў з дня нараджэння.

2 – Наварыч Аляксандр (сапр. Трушко Аляксандр Іванавіч; 1960, Столінскі р-н), пісьменнік, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2003) – 50 гадоў з дня нараджэння.

6 – Ходзька Леанард (1800, Маладзечанскі р-н – 1871), выдавец, гісторык, публіцыст, бібліяграф, які сабраў 125 тамоў дакументаў па гісторыі Беларусі, Польшчы, Украіны і інш., у эміграцыі (Францыя) – 210 гадоў з дня нараджэння.

7 – Падчашынскі Карл Іванавіч (1790, Воранаўскі р-н – 1860), архітэктар, педагог, паводле праектаў якога пабудаваны навучальныя ўстановы ў Бабруйску, Мазыры, Слуцку, Жыліцкі палацава-паркавы ансамбль і інш. – 220 гадоў з дня нараджэння.

7 – Жуковіч Васіль Аляксеевіч (1940, Камянецкі р-н), паэт, на тэксты якога напісаны многія песні, перакладчык на беларускую мову твораў А. Міцкевіча, А. Фета, С. Ясеніна, Т. Шаўчэнкі – 70 гадоў з дня нараджэння.

8 – Святаполк Ізяславіч (у хрышчэнні Міхаіл; 1050–1113), князь полацкі, тураўскі, вялікі князь кіеўскі – 960 гадоў з дня нараджэння.

8 – Пачопка Янка (Іван Пятровіч; 1890, Глыбоцкі р-н – 1977), літаратар, збіральнік фальклору, прапагандыст сельскагаспадарчых ведаў, аўтар першай беларускай кніжкі па садоўніцтве – 120 гадоў з дня нараджэння.

8 – Суднік Міхаіл Раманавіч (1910, Полацкі р-н – 1995), мовазнаўца, адзін з аўтараў слоўнікаў беларускай мовы, аўтар больш за 100 навуковых працаў, член-карэспандэнт НАН Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

12 – Грамыка Міхаіла (Міхаіл Аляксандравіч; 1885, Рэчыцкі р-н – 1969), пісьменнік, драматург, тэатральны крытык, вучоны, які разам з М. Азбукіным апрацаваў беларускую навуковую тэрміналогію ў галіне геаграфіі, геалогіі, грунтоў і хіміі, аўтар дапаможнікаў па геаграфіі – 125 гадоў з дня нараджэння.

12 – Макаёнак Андрэй Ягоравіч (1920, Рагачоўскі р-н – 1982), драматург, народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы (1962), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1974) – 90 гадоў з дня нараджэння.

Увага! Конкурс

Літаратурны музей Максіма Багдановіча часцяком прапануе сваім сябрам і наведнікам розныя імпрэзы. Цяпер яго супрацоўнікі прапануюць новы праект – конкурс акаравершаў «Зорка Венера ўзышла над зямлёю...». Ён прысвечаны 120-годдзю з дня нараджэння Ганны Рафаілаўны Какуевай. На конкурс прымаюцца літаратурныя творы, напісаныя ў тэхніцы акараверша і дасланыя на адрас музея (вул. М. Багдановіча, 7а, г. Мінск, 220029) да 16 студзеня 2011 года. Намінацыі – «Лірыка каханьня» і «Натхнёныя Паэтам...». Падвядзенне вынікаў і ўзнагароджанне пераможцаў пройдзе ў музеі М. Багдановіча 16 лютага 2011 года, у Дзень Святой Ганны.

Арганізатары конкурсу заяўляюць: «Чакаем мы і

Маладых,
Актыўных,
Крэатыўных,
Смелых,
Ініцыятыўных,
Мабільных».

Ганна Какуева (1910 г.)

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год)

КУМАВАННЕ (ад лац. cum – у саюзе) – старадаўні абрад устанаўлення прыязных, сяброўскіх стасункаў. Называюць таксама кумленне. Спраўлялі яго пераважна ў канцы вясны – пачатку лета на «зьялёныя святкі» (Сёмуху) ва ўсходняй і цэнтральнай частках Беларусі (Магілёўшчына, Міншчына). Дзяўчаты ішлі ў лес, звязвалі галінкі бярозак («завівалі» іх), праходзілі парамі тры разы ўзад і ўперад пад завітымі ў вянок бярозкамі, спяваючы песню пра ўсталяванне сяброўскіх стасункаў. Пасля гэтага елі абрадавую страву (яечню).

У далёкім мінулым абрад сімвалізаваў наступленне паўналецця, сталасці дзяўчатак, пераход іх у групу дарослых членаў абшчыны (меў значэнне пасвяціцельнага абраду). Пазней пачаў азначаць усталяванне сяброўскіх, прыязных стасункаў паміж яго ўдзельнікамі – тымі, хто ў пары праходзілі пад завітымі бярозкамі. Абрад сімвалізаваў і шанаванне бярозак, іх жыццёвай сілы, пажаданне добрага ўраджаю. Бярозкі завівалі «на годы добрыя, на жыта густое, на ячмень каласісты, на авёс расісты, на грачыху чорную, на капусту белую». Абрад выконвалі пасля заканчэння сяўбы. Як традыцыйная гульня-забава сустракаецца ў некаторых вёсках і ў наш час.

КУМНЯК – мясны выраб са сцягна свіной тушы. Сцягну соляць сухой соллю або ў расоле, часам вэндзяць і вешаюць у халодным месцы. Мясца з яго ядуць сырым, вараць у баршчы, на Вялікдзень запякалі ў хлебным цесце.

КУМЫ – хросныя бацькі, дзейныя асобы ў радзіннай абраднасці. Назва «хросныя бацькі» ўсталявалася з пашырэннем хрысціянства. У адносінах да дзіцяці яны выконвалі патражаныя функцыі. За кумоў бралі як сваякоў, так і чужых людзей, у Заходнім Палессі – найчасцей блізкіх сваякоў з боку парадзікі. Разам з бабкай кум і кума адгрывалі вялікую ролю на радзінах.

Кумы дапамагалі адзін аднаму ў сельскапрацах, разам адзначалі святы. Звычайна іх не мянялі. Аднак, калі дзеці ў сям’і паміралі, тады бралі за кумоў маладых брата і сястры або т.зв. стрэчных («збожжых», «спатыканых»). У гэтым выпадку бацька нованароджанага выходзіў зранку на скрыжаванне дарог і запрашаў за кумоў першых, каго ўбачыць. Традыцыі кумавства захоўваюцца і сёння. Часам кумы выконваюць ролю названых бацькоў («ганаровых», «нарочных») у абрадзе ўрачыстай рэгістрацыі нованароджаных, што праводзіцца ў загсе. Кумамі называлі сябе пэўны час пасля кумавання маладыя хлопец і дзяўчына.